

specie, ut fuerunt superbiæ, inobedientiæ et excusationis quoad circumstantias invenitur, vel æqualitas, vel parva differentia, in qua plura sunt, quæ aggravent peccata Evæ saltem quoad superbiam, ut declaratum est. Inter peccata vero specie differentia, ut infidelitas, vel excessus in amore uxoris, multo gravior fuit Evæ culpa: et ultra hæc addit Eva inductio nem mariti, quæ proprium et gravissimum peccatum ejus fuit: ergo simpliciter illa gravius peccavit. Atque ita sententia Chrysostomi et D. Thomas simpliciter præferenda est. Sententia vero Ambrosii tantum secundum quid, seu juxta alias circumstantias, et peculiarem considerationem interpretanda est.

CAPUT VI.

UTRUM PECCATUM PRIMORUM HOMINUM FUERIT
OMNIBUS GRAVIUS.

1. *Responsio D. Thomæ bipartita.* — Hanc comparationem proponit divus Thomas 2, 2, quæst. 163, art. 3, et in summa respondet, peccatum primorum parentum simpliciter non fuisse gravissimum: quia in aliis hominibus fuerunt peccata in speciebus suis graviora. Majora enim peccata sunt odium Dei, heres desperatio, formalis contemptus Dei, vel superbia (ait D. Thomas) qua quis Deum negat, vel blasphemat, quam superbia, vel inobedientia primorum parentum. Secundum quid autem, seu ex circumstantiis ait D. Thomas, peccatum primorum parentum habuit maximam gravitatem propter perfectionem status ipsorum. Quæ resolutio communiter recepta est ab interpretibus D. Thomæ, et ab scholasticis in 2, disp. 21, ubi specialiter Richardus, art. 3, q. 2, illud comparat cum peccato Luciferi, et cum peccato Judæ, et utrumque horum putat fuisse gravius simpliciter, licet secundum quid peccatum Adæ excesserit, et idem fere habent Bonaventura, art. 3, quæst. 3, et Aegidius, quæst. 2, art. 2, Scotus et Durandus, aliisque, et Alensis, 2 part., quæstion. 103, membr. 3.

2. *Contra primam partem responsionis ob jicitur.* — Verumtamen circa utramque partem aliqua notanda sunt: circa primam de gravitate specifica, seu essentiali, non est dubium quin peccata primorum parentem non attigerint supremam speciem malitiae, quæ in actibus humanis esse potest, imo plura alia peccata esse in speciebus suis graviora, ut evidenter probant exempla supra posita, supposita doc-

trina, quam de peccatis primorum parentum tradidimus. Potest tamen hic moveri dubium, quomodo hinc concludat D. Thomas, quod licet peccatum Adæ fuerit secundum quid gravissimum, non tamen simpliciter. Nam ad judicandum de gravitate simpliciter alicuius peccati non est tantum species ejus consideranda, sed adjunctis, et ponderatis simul omnibus circumstantiis. Unde fieri potest, ut peccatum levius in malitia specifica simpliciter sit gravius secundum moralem estimationem, quam peccatum gravioris speciei, propter varias circumstantias, ut adulterium contra personam regis majus peccatum est, quam homicidium vulgaris hominis: ergo quamvis peccatum Adæ in specie non fuerit gravissimum, potuit nihilominus ex circumstantiis ita crescere, ut non tantum secundum quid, sed etiam simpliciter excesserit omnia alia peccata, etiam in suis speciebus graviora.

3. *Occurrunt objectioni, juxta quamdam doctrinam.* — Hac objectio pendet ex alia quæstione, que tractatur 4, 2, quæst. 73, et aliquo modo philosophiam attingit, scilicet, an individuum inferioris speciei, propter differentiam individualem, et accidentia possit esse melius, vel gravius quam individuum perfectioris speciei: vel etiam utrum possit species contenta sub inferiori genere, et in eo magnam perfectionem habens esse perfectior quam infima species supremi generis. Partem enim negantem aliqui probabiliter defendunt, juxta quorum sententiam objectio expedienda est, negando assumptum, et consequenter dici potest D. Thomam, in loco citato, prædictæ favere sententiae, et secundum illam fuisse locutum. Quia vero nunc nolumus de illa opinione ferre judicium, nec illam questionem definire, sed in materiam de peccatis remittere, ideo respondemus aliter D. Thomam interpretando. Nam particula illa, *simpliciter*, duos potest habere sensus: unus est, ut significet omnibus pensatis, omne peccatum esse, vel non esse simpliciter gravius. Alius est, ut solum significet tale peccatum in potissima malitia sua, eique maxime propria et essentiali, quæ veluti per antonomasiam dicitur malitia ejus simpliciter in ea esse, vel non esse gravissimum. D. Thomas ergo in hoc posteriori sensu dixit peccatum primi hominis non fuisse gravissimum simpliciter, id est, in potissima, et essentiali malitia sua, respectu cuius accidentalis malitia ex circumstantiis sumpta secundum quid dicitur. An vero illud peccatum pensatis omnibus fuerit gravissimum, nec ne, utique in

ordine ad demeritum, seu meritum poenæ, non videtur D. Thomas tractasse, aut definiisse, quia res valde occulta est, in qua vix potest etiam per conjecturam ferri judicium, ut sequenti puncto amplius patebit.

4. *Circa secundam partem responsionis diri Thomæ recensentur, imprimis sex circumstantiæ peccatorum in Adamo et Eva.* — Circa alteram vero partem de gravitate ex circumstantiis sumpta, non est dubium, quin multæ conditiones aggravantes peccatum in persona Adæ, (et idem est cum proportione de Eva), concurredint, quas sub perfectione status D. Thomas comprehendit. Distinctius autem magisque in particulari eas considerat Augustinus variis in locis. Primo ex parte intellectus Adæ, quia erat sapientissimus, et decipi ante peccatum non poterat, cum tamen considerare, quidquid ad non peccandum necessarium erat, vel utile, facilime posset. Secundo ex parte voluntatis, quia magna libertate, et sine passionum perturbatione consensit. Tertio ex parte materiæ, quia præceptum Dei erat de re facili, et quæ absque ullo incommodo custodiri posset, ut late expedit Augustinus 14, de Civit., cap. 12 et sequentibus. Quarto ex divinis beneficiis, quibus homo in eo statu fruebatur. *Quanto enim homo magis fruebatur Deo, tanto majori impietate dereliquit Deum*, ut dicit Augustinus 21, de Civit., cap. 12. Quinto hinc accessit illi peccato magna ingratitudo, quam ponderat idem Augustinus, lib. 14, de Civit., cap. 15. Sexto ponderat ibidem temeritatem quamdam et nimiam audaciam in peccando, ubi magna erat inobedientiæ poena proposita. *Nam quis, inquit, explicet quantum malum sit non obedire in re facili, et tantæ potestatis imperio, et tanto terrendi suppicio.* Quibus omnibus addi solet circumstantia magni documenti universo generi humano illati, de qua in superiori capite satis dictum est.

5. *Dictæ circumstantiæ non æque applicantur illis peccatis.* — Non est ergo dubium, quin hæc omnia adjuneta essentiali malitiæ peccati Adæ illud longe gravius reddiderint. Sed considerandum est in Adamo plura fuisse peccata specie diversa, præcipue tria, quæ supra declaravimus, circumstantias autem dictas, non omnibus æqualiter accommodari: nam priores, in quibus perfectio intellectus et immunitas ab omni passione præcipue ponderantur, in primo peccato Angelorum clara sunt. Unde sive singula peccata cum singulis similibus, vel æqualibus, sive una peccatorum collectio in multitudine et gravitate cum alia conferatur, semper lapsus Angelorum invenietur simpliciter major. At vero conferendo peccatum cum

peccatis aliorum solum dicere possumus, illud peccatum parentum fuisse adeo grave, ut regulariter ordinaria peccata hominum supereret. Nihilominus tamen addendum est primo multis alios fuisse majores peccatores saltem propter multitudinem peccatorum. Secundo in aliquibus hominibus aliqua peccata simpli- citer graviora fuisse, ut praecipue credi potest de Juda, et de peccato principum Iudeorum Christum crucifigentium, ut ex Bernardo notavimus ad 3 par. div. Thomae, quæst. 47, art. 6, in Comment. Et idem aliqui credunt de obstinatissimis haereticis, ut Arrio, Luther et similibus, quod mihi valde verisimile est.

CAPUT VII.

AN CONVENIENTER PRIMI HOMINES FUERINT A DEO PUNITI PROPTER SUUM PECCATUM.

1. *Enumeratio pœnarum primorum parentum et serpentis.* — Explicata culpa primorum parentum, dicendum breviter est de ipsorum pœnis, quæ Gen. 3, per disinitivam sententiam Dei, ejusque propriis verbis impositæ sunt. Cum enim in capite secundo unicam tantum pœnam Deus Ade comminatus fuisset, scilicet pœnam mortis, dicens: *In quocumque die comederis ex eo, morte morieris.* Postea in cap. 3, post transgressionem plures pœnas ei impo- suisce videtur, et quod magis mirandum est, non solum homines, sed etiam serpentem vi- sus est Deus punire, et ipsis hominibus prius sigillatim imposuit distinctas pœnas, et postea unam communem utriusque prædictis, scilicet mortem, et aliam intulit et executus est: ni- mirum perpetuam e Paradiso relegationem. Quæ omnia breviter explicanda a nobis sunt, quod non potest commodius fieri, quam singu- las Dei sententias percurrente et expli- cando.

2. *De pœna serpentis primum dubium.* — *An ipsi bruto vel dæmoni per illud tentanti inflicta sit.* — Prima sententia. — Primo ergo dixit Deus ad serpentem: *Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animalia, et bestias terræ, super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vite tuae.* Inimicitias ponam inter te, et mulierem, et semen tuum, et semen illius, ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus. Circa quæ verba im- primis explicandum est, utrum ad ipsum ani- mal visible dicta sint, ita ut de ipso sint ad litteram intelligenda, vel potius de diabolo, ad quem ex intentione Dei loquentis dirigeban-

tur. Prima sententia est verba illa pertinere ad verum animal serpentem, et illum fuisse a Deo maledictum in detestationem et abominationem peccati, cuius instrumentum suo modo fuerat, licet ipse non peccasset. Sicut etiam Deus maledixit terram propter peccatum Adæ. Ita indicat Didymus apud Lypomanum in Caten. Gen. 3, et Moyses Barcephas, lib. de Paradi- so, par. 1, cap. 27, refert Ephrem idem docuisse, qui consequenter asseruit serpentem fuisse intelligentia præditum, et addit non fuisse animal reptile, sed pedes habuisse, et quadrupedem fuisse, sed propter peccatum illis fuisse privatum, et in reptile commutatum, virtute illorum verborum, *Super pectus tuum gradieris.*

3. *Improbatur hæc sententia, si ut verba sonant accipiatur.* — Sed hæc sententia in hoc sensu intellecta, quod Deus verba illa ad ipsum serpentem tanquam intelligentem dixerit, im- probabilis est, quia brutum animal non erat capax intellectus, ut supra dictum est. Prætere- re improbabile est, Deum per illam maledictionem mutasse naturam illius animalis, aut mancum, et monstrosum illum effecisse: ita ut nunc non sit naturale serpenti carere pedibus, et super pectus reptare, sed esse effectum contra naturam ejus ex hominis peccato provenientem. Hoc enim, et a recta ratione, et a sincera fide alienum est. Quod vero dixit Didymus, serpentem licet haberet pedes, virtute dæ- monis erectum ad loquendum cum muliere ac- cessisse, et ideo jussum esse, ut in pectus, et ventrem caderet: quoad priorem partem acci- dere quidem potuit, sed incertum est: verum- tamen illo etiam dato, probabile non est propter illam causam Deum dixisse, *super pectus tuum gradieris.* Quia si verba illa dirige- rentur ad serpentem, nullum effectum, vel pœnam in eo habere potuissent, quia serpens tam ante, quam post peccatum habuit hanc naturalem conditionem super pectus gradiendo, et similiter virtute dæmonis non minus post peccatum, quam antea potest ad malefacien- dum erigi, si a Deo permittatur. Nec enim per illa verba Deus privavit dæmonem naturali potestate, quam habet ad moyendum localiter hæc animalia præter eorum naturam.

4. *Secunda sententia.* — Est ergo secunda sententia docens Deum per illa verba directe, et ex intentione locutum esse ad dæmonem, quamvis per quamdam metaphoram, seu accommodacionem ad naturales proprietates veri serpentis miserum dæmonis statum explicave- rit. Hæc est sententia D. Thomæ 2, 2, q. 163,

art. 2, ad 4, quam ex Augustino sumpsit, dæmone, quasi vestito serpente: seu de ser- quem refert ex lib. 2. in Gen. contra Manich., pente quasi informato pravo spiritu tanquam de uno supposito: sicut loquitur in aliis locis de viris, qui apparuerunt Abrahe, Loth, et similibus. Igitur omnia, que de illo serpente, vel ad illum tanquam ad intelligentem dicun- tur, in sensu proprio primario et historicō intel- liguntur dicta ad dæmonem sub illo latentem, quamvis allusionem aliquam, seu metapho- ram contineant secundum materialem, ut ita dicam, significationem verborum, quæ in ve- rum serpentem convenire potest.

6. *Deinde applicantur dæmoni.* — Sic ergo illa maledictio ad dæmonem facile refertur. Nam proxime ante illam precessit responsio Eve dicentis ad Deum, *Serpens decepit me:* que certe non intellexit verum animal serpen- sis ipsam decepisse, sed dæmonem: ergo cum subdit: *Et ait Dominus Deus ad serpentem, quia fecisti hoc, maledictus es, etc.*, in eadem significatione ad serpentem locutus est. Non enim verus serpens: sed dæmon sub illo fecit illud, quod fuit maledictionis causa: ergo ad illum relata est principaliter, vel etiam omnino maledictio; nec obstat, quod solum fit compari- ratio ad cætera animantia irrationalia: sic enim dixit Deus: *Maledictus es inter omnia animan- tia et bestias terræ.* Nam hoc pertinuit ad dæ- monis confusionem, quia servata proportione miserabilior et infirmior est quam bestiae ter- ræ, non in dignitate, seu potestate naturæ suæ, sed, ut in dicto lib. 2, contra Manich., dixit Augustinus, cap. 17, in conservatione naturæ suæ, ut D. Thomas legit, vel ut habetur in Plantini editione: *In conversationem naturæ suæ.* Quia pecora non amiserunt beatitudinem aliquam cælestem, quam nunquam habuerunt, sed in sua natura, quam acceperunt, peragunt vitam. Unde colligit per illam maledictionem, nullam novam pœnam dæmoni fuisse imposi- tam, sed miserum ejus statum in reprehensionem et confusionem ejus ei fuisse objectum et commemoratum. Nam cum ei dicitur, *Quia fecisti rem hanc,* non significatur, causam damnationis, vel, ut ita dicam, essentialis ma- ledictionis dæmonis fuisse, quod Evam dece- perit. Nam ille actus in statu damnationis commissus non erat meritorius novæ essentialis pœnæ, fuit tamen dignus divinae objurgationis et ostensionis perpetuae inimicitie cum hominibus, que pœnam accidentalem non pa- rum augere potuit. Addit vero Augustinus eam pœnam dæmonis esse indictam illis verbis, *Qua nobis cavendus est. Pœna enim (inquit) ejus est, ut in potestate habeat eos, qui Dei*